

رابطه مدیریت انتشار شایعات ناشی از بحران های سیاسی در شبکه های

اجتماعی و ارتقاء امنیت ملی

امیر صحراکار: دانشجوی دکتری مدیریت توسعه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، استان کرمان، ایران.
مجید گل پرور*: استادیار، گروه علوم سیاسی و حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت، استان کرمان، ایران.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱

چکیده:

امنیت ملی به الزاماتی (اقدامات نرم یا سخت) اشاره می کند که بقای دولت ملی را از طریق به کارگیری قدرت اقتصادی، نیروهای نظامی و توان سیاسی و استفاده از ابزار دیپلماسی حفظ نماید. مقاله پیش رو حاصل پژوهش بررسی رابطه مدیریت انتشار شایعات شبکه های اجتماعی در هنگام بحران های سیاسی و ارتقاء امنیت ملی می باشد. پژوهش انجام شده از نظر روش، از نوع توصیفی تحلیلی و از نظر روش گردآوری اطلاعات میدانی و پیمایشی است. جامعه مورد مطالعه این پایان نامه در برگزیده خبرگان صاحب نظر در حوزه امنیت و مهندسی در شبکه های اجتماعی و افراد فعال در این حوزه است که با استفاده از روش گلوله برفی تعداد آن ها پس از مصاحبه و توزیع پرسش نامه مشخص گردیده اند. در پژوهش حاضر، جهت شناسایی و تجزیه و تحلیل (با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی) از نرم افزار اسپاس پی اس اس استفاده می شود و نیز برای رتبه بندی عوامل پژوهش، از فرایند تحلیل سلسله مراتبی در نرم افزار سوپردسیژن استفاده شده است. نتایج پژوهش با توجه به تحلیل نهایی بر اساس روش سلسله مراتبی، نشان داد: که بی انگیزه کردن (D) با وزن ۰.۴۶۷۳ و خنثی سازی (C) با وزن ۰.۲۷۷۱۸ به عنوان مهم ترین معیارهای مدل ارائه شده، بیشترین تأثیر را ارتقاء امنیت ملی در موضوع کنترل شایعات سیاسی در شبکه های اجتماعی دارد.

واژه های کلیدی: بحران سیاسی، امنیت ملی، مدیریت شایعات سیاسی، شبکه های اجتماعی

The relationship between managing the spread of rumors caused by political crises on social networks and promoting national security

Amir Sahrakar¹, Majid Golparvar^{*2}

Abstract

One of the ways to reduce disasters facing a society is to invest in promoting national resilience. The aim of this study was to design a model of collective resilience in global crises. The present study is a qualitative study that is conducted by data foundation method. Participants in this study included 16 experts in the field of management and public health who were selected by purposive sampling. Data collection method is semi-structured interview. Data are analyzed in three stages of open, axial and selective coding. Data validation is performed by the participants using the verification method. Based on the research findings, the central category of the model is national resilience in global crises based on improving organizational strength, increasing adaptability and ability to face the risk. Causal conditions have two categories, i.e. personality traits and collective characteristics. The strategies in question are offensive, defensive, review and contingency. Background conditions also include ancillary skills and hospitalization conditions of the community. Interventional conditions, i.e. economic and political, also affect strategies and ultimately lead to consequences toward infrastructure-cultural, social and individual. based on the findings of the present study, health managers in the country as well as all members of society can use this model for collective resilience in the face of global crises.

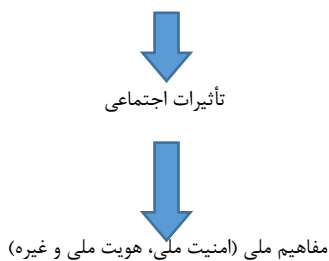
Keywords: collective resilience, global crises, Covid-19, grounded theory

¹Department of Political Science, Faculty of Humanities, Islamic Azad University of Baft, Baft, Iran

²Assistant Professor, Department of Political Science and Law, Islamic Azad University, Baft Branch, Iran

جدید و بسیار تأثیرگذاری از عصر اطلاعات است که به‌نوعی تمام پیشرفت‌های دو قرن اخیر بشر را در همه حوزه‌های مهم زندگی جمعی، اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و حتی خصوصی افراد جامعه را تحت شعاع خود قرار داده است. گسترش استفاده روزافزون از شبکه‌های اجتماعی، باعث تغییر تعاریف و مفاهیم اجتماعی - سیاسی بسیاری گشته است. از جمله مفاهیمی مانند حریم خصوصی، امنیت ملی، سواد رسانه‌ای، شایعات و واقعیات، جنگ، تهاجم فرهنگی و غیره. این تغییرات و تأثیرات بنا به دلایلی (که پژوهش‌هایی زیادی نیز درباره آن شده است) در کشورهای در حال توسعه عمیق‌تر و جدی‌تر است [۳]. به‌عنوان مثال تأثیر شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و وایبر در رخ دادن حوادث موسوم به بهار عربی یا حوادث مربوط به انتخابات سال ۸۸ در ایران، موضوع تحقیق پژوهش‌های مهمی در غرب و در ایران شده است. در کشور ما بنا به دلایلی که نیاز به پژوهش‌های خاص دارد، شبکه‌های اجتماعی (به‌خصوص در دهه اخیر) موجب شکل‌گیری رفتارهای فرهنگی ناهمگن با هویت فرهنگی سنتی ما شده است. رفتارهایی که موجب تأثیرات اجتماعی سریع، بسیار مؤثر در کوتاه‌مدت و گذرا در بلندمدت شده است که این تأثیرات اجتماعی خود بر مفاهیم کلی‌تر و ملی‌تر مانند هویت ملی یا امنیت ملی تأثیرگذار شده و سه‌گانه علت - معلولی زیر را

رفتار فرهنگی (زاینده هویت مجازی و فضای مجازی)

شکل شماره ۱: رابطه سه‌گانه رفتار فرهنگی، تأثیرات اجتماعی و مفاهیم ملی

موجب شده است:

بر اساس الگوی پیشنهادی فوق که تألیفی این پژوهش است، امنیت ملی، متغیر وابسته و فضای مجازی و شایعه‌پراکنی، متغیر مستقل است و آنچه تشریح خواهد شد چگونگی تأثیرگذاری فضای مجازی و شایعات بر پارامترهای امنیت ملی و مدیریت آن به‌منظور اثر مثبت، یعنی ارتقاء امنیت ملی خواهد بود.

امروزه ده‌ها (و البته صدها!) شبکه اجتماعی در سطح اینترنت فعالیت دارند که هرکدام بر مبنای موضوع خاصی راه‌اندازی شده و مورد استفاده قرار می‌گیرند. هدف خدمات شبکه‌های اجتماعی ساختن جوامع آنلاین از افرادی است که مایل‌اند علائق و فعالیت‌های خود را به اشتراک بگذارند و با علائق و فعالیت‌های سایرین آشنا شوند. شبکه‌های اجتماعی پایگاه‌های جدید اجتماعی هستند که در مرکز توجه کاربران (و البته جامعه‌شناسان، سیاستمداران، صاحبان کسب‌وکار و غیره) قرار گرفته‌اند و هرکدام دسته‌ای از کاربران را با ویژگی‌های خاص گرد هم می‌آورند.

امنیت ملی به الزاماتی (اقدامات نرم یا سخت) اشاره می‌کند که بقای دولت ملی را از طریق به‌کارگیری قدرت اقتصادی، ارتش و توان سیاسی و استفاده از ابزار دیپلماسی حفظ نماید [۱]. امنیت ملی یک مفهوم غربی و خصوصاً آمریکایی است که در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم رواج یافت. در مورد امنیت ملی تعاریف مختلفی ارائه شده است. در یک تعریف خاص می‌توان این مفهوم را از زاویه اقداماتی که می‌توان در مقابل خطراتی که آن را تهدید می‌کند، انجام داد، مورد واکاوی قرارداد. این خطرات از دو نوع خارجی و داخلی هستند. نوع خارجی آن مانند تجاوز و تهاجم (سخت و نرم) دارای مشخصه‌های شناختی روشن‌تر و در نتیجه مقابله‌پذیرتر است. اما نوع تهدیدهای داخلی به امنیت ملی یک کشور، حائز ویژگی‌های بسیار پیچیده‌تری است که شناخت، تشخیص و خنثی‌سازی تهدید در آن را مشکل می‌کند. به‌عنوان یک نمونه در نشان دادن این پیچیدگی، می‌توان به رابطه بین مدیریت شایعات در یک کشور و افزایش یا تهدید امنیت ملی اشاره کرد. اداره کل تبلیغات جنگ در ایالات متحده در زمان جنگ جهانی دوم و همچنین اداره تبلیغات جنگ کره شمالی در جنگ دو کره، علاوه بر یک واحد عملیاتی بزرگ که وظیفه شناسایی و خنثی‌سازی شایعات تهدیدکننده روحیه افراد (مردم و سربازان) درگیر و در نتیجه امنیت ملی را داشتند، دارای بخشی برای پخش شایعات در راستای افزایش امنیت ملی بودند [۲]. پژوهش‌ها نشان می‌دهد، این نوع مدیریت دوگانه شایعات با یک هدف مشترک (افزایش امنیت ملی)، در زمان جنگ سرد و در بعد از آن و توسط دولت‌های مختلف استفاده می‌شده و می‌شود. نقش انکارناپذیر شبکه‌های اجتماعی در دنیای حال حاضر ما، بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی نوع بشر بر هیچ‌کس پوشیده نیست. آنچه که امروز در حال رخ دادن است مرحله

به عنوان یک رفتار اجتماعی گاهی فراگیر، عبارت است از یک گزاره (موضوع) خاص گمانی بدون وجود ملاک‌های اطمینان‌بخش رسیدگی که معمولاً به صورت شفاهی و یا از طریق یک ابزار انتقال از فردی به فرد دیگر انتقال می‌باید [۲]. ثابت شده است بخش مهمی از مرادوات عادی اجتماع را شایعه‌پراکنی تشکیل می‌دهد، به خصوص در مواردی که انتقال‌های فراگیری در دسترس باشد. شایعه‌پراکنی یک مسئله اجتماعی و روانی با قابلیت انتشار بوده؛ اما ثابت شده است، در زمان بحران، وضعیت حاد به خود می‌گیرد. در هر برهه از زمان که اجتماع با مشکل و فشار روبرو شود (مانند جنگ یا فشار اقتصادی) شدت (رواج) و حدت (اثر) شایعات بیشتر می‌شود. در زمان‌های فشار، شایعات با انتشار هشدارهای نابجا و یا برعکس ایجاد امیدهای واهی، روحیه مردم را تضعیف و امنیت ملی را به مخاطره می‌اندازد. مبارزه با شایعه و خنثی‌سازی آن همیشه در دستور کار دولت‌ها بوده است. اداره تبلیغات جنگ در زمان جنگ هشت‌ساله ایران و عراق یک نمونه ملموس از این تلاش‌ها است. شایعه‌های فراگیر (ملی) از طرفی شبیه مفاهیم ارتباطی انسانی مانند افسانه‌ها، تجارب، بذله‌گویی، شرح‌حال‌ها، ضرب‌المثل‌ها و آثار هنری، دارای سه ویژگی تسطیح، برجستگی و همانندسازی است و از طرفی شبیه مفاهیم دقیق‌تری مانند خبر است و از این حیث شایعه نوعی المان ارتباطی ویژه‌تر است. وجه تمایز مهم شایعه و خبر، ساخته شدن شایعه در غیبت ملاک‌های اطمینان‌بخش رسیدگی است و این، همان نکته اساسی در مشکل بودن خنثی‌سازی شایعاتی است که در ارتباط با مفهوم امنیت ملی در یک کشور هستند. به خصوص در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی که غیرواقعی بودن بستر از محتوا در آن بیشتر است.

آنچه می‌توان مورد پژوهش جدی قرار بگیرد این است که بر اساس چه الگویی می‌توان با مدیریت شایعات در شبکه‌های اجتماعی مانند تلگرام و واتس‌آپ، امنیت ملی را ارتقاء داد. در این زمینه، پژوهش‌هایی انجام شده است.

کتاب روان‌شناسی شایعه، از منابع کلاسیک و مرجع در روان‌شناسی شایعه است. پژوهش آزمایشگاهی نسبتاً کاملی درباره مفهوم شایعه، شناخت و الگوسازی آن، مدل‌های فراگیر شایعه و تجزیه و تحلیل آن صورت گرفته است. بررسی شایعات در فضاهای بحرانی مانند جنگ ویژگی اصلی این کتاب پژوهشی است. این کار مرجع مورد استفاده بسیاری از پژوهش‌های

نیم‌قرن اخیر بوده است. ضمن سعی در تبدیل یک مفهوم نسبی و اجتماعی به یک مفهوم دقیق و علمی، از روش آزمایشگاهی و تجربی برای جمع‌آوری داده‌های موردنظر در بیان استنتاج‌های خود استفاده کرده است. نقطه قوت کتاب و کار انجام‌شده، استفاده از روش تجربی و داده‌های واقعی در زمان خود است، اما کمبود مدل‌سازی برای تبیین راه‌حل در آن مشهود است؛ لذا به جای ارائه و اثبات یک مدل در نهایت به بیان الگوی تجربی می‌رسد [۴].

پژوهش بررسی شبیه‌سازی‌های شایعه توپیترا، ادعا می‌کند مقالات و پژوهش‌های قبل‌تر از خود، دارای دو تفاوت اساسی با کارهای جدید هستند و همین دو تفاوت باعث شد کمتر به آن‌ها اشاره شود. اول آنکه بستر انتشار شایعه در آن‌ها رسانه‌های کهنه‌تر مانند روزنامه، شب‌نامه، ارتباطات کلامی و... است که دارای تفاوت ماهوی اساسی با شبکه‌های اجتماعی هستند و دوم آنکه تهدیدهای حوزه امنیت ملی در نمودهای خارجی آن مانند جنگ بررسی شده است که این نیز دارای تفاوت‌های مفهومی با نمودهای داخلی تهدیدات امنیت ملی است [۵]. در پژوهش‌های جدیدتر نیز مانند مقاله فوق، نقش شبکه‌های اجتماعی واضح‌تر بیان شده است. در این کار، به نقش شبکه اجتماعی توپیترا در امکان مطالعه پدیده‌های عمومی (از جمله شایعه) اشاره شده است. عمل انتشار در توپیترا با توجه به اینکه ماهیت آن به صورت پیش‌فرض عمومی است بسیار سریع‌تر اتفاق می‌افتد و این می‌تواند هدفی مناسب برای بازاریابی و پروسی (نشری) باشد. در مقاله تشخیص شایعه در توپیترا با شبکه‌های عصبی بازگشتی دارای ساختار درختی، نشان داده شده است، علت گسترش شایعات بر روی بسترهایی مانند توپیترا، عدم وجود عدالت در دفاع و پاسخگویی و استفاده جمعیت عمومی (به جای متخصصین) از این شبکه‌ها است [۶]. برای تشخیص شایعات در این تحقیق از الگوریتم‌های یادگیری ماشین که در مهندسی نرم‌افزار و شبکه کاربرد دارد استفاده شده است. در پژوهشی با عنوان طبقه‌بندی ساده برای تجزیه و تحلیل شایعه، بیان شده، جوامع مدرن، جهانی را درک می‌کنند که در آن دیدگاه‌های مختلفی را نشان می‌دهند و با مبادله اطلاعات از طریق ارتباط مستقیم یا در سال‌های اخیر، از طریق شبکه‌های اجتماعی آنلاین، عینی بودن خود را آزمایش می‌کنند. در مقیاس بزرگ‌تر این روند، همچنین می‌توانند اجماع ایجاد کنند که اصطکاک اجتماعی حاصل از بحث‌های عمومی، دو جنبه اساسی و دموکراسی سالم را، کاهش دهد [۷].

اطلاعات اغلب با اطلاعاتی (به‌عنوان مثال، اخبار، واقعیت‌های علمی یا تاریخی) نشان داده می‌شود که از طریق شبکه پخش می‌شوند. در مورد شبکه، این شبکه متشکل از اشخاص متقابل مانند اشخاص، مؤسسات (به‌عنوان مثال، دولت‌ها، مقامات یا سایر سازمان‌ها) و نهادهای خصوصی (به‌عنوان مثال، رسانه‌ها، آژانس‌های بازاریابی) است. عصر اینترنت ابزارهای جدیدی را برای تولید و اشتراک اطلاعات از طریق شبکه‌های اجتماعی آنلاین گسترده فراهم کرده است. همچنین نشان داده شده است شایعات قدیمی، دوباره توسط وبسایت‌های خبری حزبی منتشر می‌شوند و شایعه قدیمی را دوباره در اخبار بسته بندی می‌کنند و توسط کاربران بانفوذ توییت‌ها که چنین شایعاتی را در توییت‌ها وارد می‌کنند، دیده می‌شوند [۸]. استدلال شد که دانشمندان رسانه باید تغییرپذیری اطلاعات منتشر شده، تکرار زمانی چنین پیام‌هایی و مکانیزم تکامل این پیام‌ها را در طول زمان در نظر بگیرند و نتایج مقاله کشف منبع شایعه در شبکه‌های اجتماعی نشان می‌دهد، همه‌گیر بودن سیستم‌های رایانه‌ای دسترسی مستقیم به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی را فراهم می‌کند. به‌روزرسانی‌های سریع و آسان شبکه‌های اجتماعی در بسیاری از موارد به کاربران کمک می‌کند. در چنین شرایطی، افراد اطلاعات را با افراد مرتبط با خود به اشتراک می‌گذارند [۹]. تشخیص شایعه و شناسایی منبع نقش مهمی در کنترل انتشار دارد. برای رویکرد شناسایی منبع و طبقه‌بندی رویکردهای فعلی تشخیص منبع در شبکه اجتماعی و تمرکز به رویکردهای مختلف پیشرفته برای کشف منبع شایعه یا اطلاعات غلط و مقایسه بین رویکردها در شبکه‌های اجتماعی اختصاص بسیار مهم است. بررسی پژوهش‌های به زبان فارسی نشان می‌دهد که هیچ تحقیقی به بررسی رابطه ارتقاء امنیت ملی از طریق مدیریت شایعات سیاسی در شبکه‌های اجتماعی نپرداخته است و تحقیقی مشاهده نشد که به طور مستقیم با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره مسئله را مورد بررسی قرار دهد [۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴]. همچنین مدل مفهومی نهایی تحقیق برای اولین بار است که در سطح داخلی مورد سنجش و بررسی قرار می‌گیرد و از این لحاظ جدید و نوآور است.

روش تحقیق و ابزارها:

پژوهش حاضر بر اساس روش، در دسته پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی قرار گرفته است و در آن هدف توصیف نمودن

شرایط و پدیده مورد بررسی است. روش گردآوری اطلاعات نیز پیمایشی و اطلاعات میدانی بوده است. برای ابزار کار، از مشاهده و آزمون، پرسش‌نامه و مصاحبه استفاده شده است. قلمرو مکانی پژوهش حاضر، شهر کرمان و نخبگان حوزه امنیت سایبری، کارشناسان فناوری اطلاعات و حفاظت از فناوری اطلاعات در دستگاه‌های اجرایی این شهر است و قلمرو زمانی نیز، عمده دوم سال ۱۳۹۹ و بررسی شایعات منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی با موضوعات مرتبط با امنیت ملی در این بازه زمانی بوده است.

به‌منظور تطبیق بیشتر روش کار با اهداف اولیه پژوهش و پس از بررسی روش‌های مختلف طراحی پرسش‌نامه، از طیف هفت‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شده و سؤالات پرسش‌نامه نیز، پژوهشگر ساخته و بر اساس رابطه متغیر اصلی و فرعی طراحی شده است. روایی صوری یا ظاهری نشان می‌دهد که عناصر مورد سنجش به طور ظاهری توانایی اندازه‌گیری مفهوم پژوهش را دارند. به عبارتی روایی صوری بیانگر این است که سؤال‌ها یا گویه‌های آزمون تا چه حد شبیه به موضوعی است که برای اندازه‌گیری آن منطقی که در واقع با قضاوت متخصصان و یا خبرگان مربوط به موضوع است. یعنی ارزیابی ذهنی پژوهشگر از وسیله و ابزار اندازه‌گیری برای روایی صوری پرسش‌نامه، باید شکل سؤال‌ها، منطقی و متناسب با ویژگی‌های پاسخ‌دهندگان باشد؛ لذا در پژوهش حاضر از روایی صوری برای تنظیم پرسش‌نامه استفاده شده است. برای سنجش پایایی نیز از فرمول آلفای کرونباخ استفاده گردید:

$$a = \left(\frac{k}{k-1} \right) \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{S^2} \right) \quad (1) \quad \text{فرمول شماره (۱)}$$

که در آن، k تعداد سؤالات یا گویه‌های پرسش‌نامه، S^2 واریانس آزمون k ام و S_i^2 سیگمای S^2 ، واریانس کل آزمون است.

جامعه مورد مطالعه این پژوهش را می‌توان به دو گروه کلی شامل: گروه اول دربرگیرنده اساتید دانشگاهی و خبرگان صاحب نظر در حوزه امنیت ملی و مدیریت شایعات سیاسی در شبکه‌های اجتماعی و گروه دوم در برگیرنده افراد فعال در شبکه‌های اجتماعی، دسته‌بندی نمود، که با استفاده از روش گلوگه برفی تعداد آن‌ها پس از مصاحبه و توزیع پرسشنامه مشخص شدند شدند زیرا حجم نمونه شامل خبرگان در دسترس و متمایل به همکاری بود و موجب محدودیت در انتخاب جامعه آماری و در نتیجه استفاده از روش گلوگه برفی شد. در واقع روش نمونه‌گیری در این پایان‌نامه ترکیبی از دو روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند (قضاوتی) و نمونه‌گیری گلوله برفی بوده است.

روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)

یکی از روش‌های مهم تصمیم‌گیری چند شاخصه است [۱]. در این روش مسئله تصمیم‌گیری به سطوح مختلف هدف، معیارها، زیرمعیارها و گزینه‌ها تقسیم می‌شود. در این فرایند گزینه‌های مختلفی در تصمیم‌گیری دخالت داده می‌شود و امکان تحلیل حساسیت روی معیارها و زیرمعیارها وجود دارد. از مزایای دیگر این روش تصمیم‌گیری چندمعیاره تعیین میزان سازگاری و ناسازگاری تصمیم است. فرایند AHP با تجزیه و تحلیل مسائل پیچیده آن‌ها را به شکل ساده تبدیل می‌کند. عوامل بالا موجب گردید برای این مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها از این روش بهره گرفته شود.

همچنین تحلیل و خروجی تحلیل با استفاده از نرم‌افزار سوپردسیژن انجام شده است. نرم‌افزار سوپردسیژن یکی از نرم‌افزارهای تصمیم‌گیری چندمعیاره مختص روش‌های AHP و ANP است. این نرم‌افزار از قابلیت‌های زیادی برخوردار بوده که توسط بنیاد تصمیمات خلاق (CDF) توسعه داده شده و مدیریت می‌شود [۱۵]. طراحی اولیه این نرم‌افزار توسط آقای توماس آل‌ساعتی و همسرش روزان ویتا کرساعتی در دانشگاه پیتسبورگ آمریکا صورت گرفت. این نرم‌افزار قابلیت ایجاد ماتریس اولیه، ماتریس وزن دار و سوپرماتریس حد دار را دارد. همچنین قابلیت تحلیل حساسیت مدل را نیز دارا است.

متغیرها و محاسبات

در گام اول (ساخت نمودار سلسله‌مراتبی)، عوامل پژوهش از منابع مختلف استخراج و تعدادی نیز از طریق افراد نخبه به دست آمد. عوامل و گزینه‌ها تشکیل و معیار و زیرمعیار مشخص گردید و خروجی چیدمان این عوامل و مؤلفه‌ها، تبدیل به پرسش‌نامه گردید. عامل اصلی و تأثیرگذار در این پژوهش،

روش‌های طبقه‌بندی شده رفتاری در مواجهه با شایعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی است که به چهار عامل اعتماد (A)، مقابله (B)، خنثی‌سازی (C) و بی‌انگیزه کردن (D) کلاسه‌بندی می‌شود [۹]. چهار مؤلفه فوق به‌عنوان متغیرهای اصلی مدیریت شایعه معرفی می‌شوند. بیان می‌شود که هرکدام از متغیرهای فوق با تأثیرگذاری برای روی مؤلفه‌های وابسته به خود، یک شایعه را بی‌اثر می‌کنند، میزان اثربخشی هرکدام از این مؤلفه‌ها بر روی مؤلفه‌های وابسته مختص به خود است. مؤلفه‌های وابسته زیادی برای شناخت عوامل مؤثر بر امنیت ملی در سطح رفتارهای اجتماعی قابل استخراج است که از جمله آنها، شرایط ایجاد اعتماد برای مردم در رسانه‌های رسمی (نتیجه A)، اعتماد به حاکمیت برای حل مشکل (نتیجه A)، افزایش امنیت روانی و اجتماعی مردم (نتیجه B)، هماهنگی و ثبات در اطلاع‌رسانی (نتیجه B)، تأیید حقایق و صدور بیانیه‌های رسمی در مورد اخبار (نتیجه C)، نظم و آرامش (نتیجه D)، ایجاد سرگرمی و کار (نتیجه D)، کاهش انگیزه افراد برای شرکت در مباحث سیاسی (نتیجه D) و غیره از جمله ارتباط با متغیرهای اثرگذار بودند، استخراج و در ذیل هر مؤلفه، سؤالات بر اساس مؤلفه‌های تشکیل گردید. پرسش‌نامه نرمال گردید و توسط جامعه آماری منتخب تکمیل گردید.

در گام دوم (توزیع و جمع‌آوری و تحلیل پاسخ‌ها)، انجام گردید و از خروجی این مرحله برای ورودی مرحله بعد استفاده شد.

در گام سوم (تشکیل ماتریس مقایسات زوجی)، عناصر هر سطح نسبت به سایر عناصر مربوط خود در سطح بالاتر به صورت زوجی مقایسه شده و ماتریس‌های مقایسات زوجی تشکیل شدند. جهت تعیین اهمیت و ترجیح در مقایسات زوجی از طیف ۱ تا ۹ ساعتی که به صورت زیر است، استفاده می‌کنیم:

جدول شماره ۱: جدول مقایسات زوجی

ارزش	وضعیت مقایسه نسبت به Z	توضیح
۱	ترجیح یکسان	گزینه A نسبت به Z اهمیت برابر دارد و یا ارجحیتی نسبت به هم ندارند.
۳	کمی مرجح	گزینه A نسبت به Z کمی مهم‌تر است.
۵	خیلی مرجح	گزینه A نسبت به Z مهم‌تر است.
۷	خیلی زیاد مرجح	گزینه A دارای ارجحیت خیلی بیشتری از Z است.
۹	کاملاً مرجح	گزینه A از Z مطلقاً مهم‌تر و قابل مقایسه با Z نیست.
۲-۴-۶-۸	بینابین	ارزش‌های بینابین را نشان می‌دهد مثلاً ۸، بیانگر اهمیتی زیادتر از ۷ و پایین‌تر از ۹ برای A است.

در گام آخر (محاسبه نرخ سازگاری) که نشان دهنده این است که مقایسات از ثبات و پایداری برخوردار هستند یا خیر. در نرم افزارهای مختص روش AHP این نرخ به صورت خودکار توسط نرم افزار محاسبه می شود چنانچه این نرخ از ۰.۱۰ کمتر باشد نشان از سازگاری ماتریس است و اگر از ۰.۱۰ بیشتر باشد باید در مقایسات زوجی تجدیدنظر نمود [۱۵].

تجزیه و تحلیل

اطلاعات جمعیت شناختی پژوهش و آمار توصیفی: گروه اول دربرگیرنده اساتید دانشگاهی و خبرگان صاحب نظر در حوزه امنیت ملی و مدیریت شایعات سیاسی در شبکه های اجتماعی (کارشناسان حوزه فضای سایبری حراست ارگان های استان کرمان) و گروه دوم در برگیرنده افراد فعال در شبکه های اجتماعی (کارمندان دولتی ارگان های استان کرمان)، بودند که با استفاده از روش گلوگه برفی تعداد آنها پس از مصاحبه و توزیع پرسش نامه مشخص شده اند؛ زیرا حجم نمونه شامل خبرگان در دسترس و متمایل به همکاری بود.

توصیف جمعیت شناختی نمونه تحقیق، آمار توصیفی مؤلفه های پژوهش شامل میانگین ها، انحراف معیار، چولگی انجام شد و در نهایت، قبل از تجزیه و تحلیل به منظور اطمینان از قابلیت اعتماد یا پایایی ابزار آزمون آلفای کرونباخ بر روی مؤلفه ها امتحان گردید. نتایج مربوط به آمارهای پایایی معیارهای مربوط به مؤلفه های پژوهش با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ، بیانگر قابلیت اعتماد بالا نسبت به ابزار گردآوری اطلاعات این تحقیق است؛ زیرا میانگین ضرایب آلفای کرونباخ بالاتر از ۰.۷ محاسبه شده است که نشان می دهد نظرات و تجربه حرفه ای کارشناسان قابل اعتماد بوده و پایایی مناسبی دارند (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: نتایج اعمال آزمون ضریب آلفا بر روی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	ضریب آلفای کرونباخ
اعتماد (A)	0.711
مقابله (B)	
خنثی سازی (C)	
بی انگیزه کردن (D)	

فرایند چهار مرحله ای فرایند ارزیابی گزینه های تصمیم گیری به منظور بررسی رابطه ارتقاء امنیت ملی و مدیریت شایعات سیاسی شبکه ای اجتماعی شامل گام های زیر بود:
در مرحله اول معیارهای مرتبط با هر یک از عوامل تعیین و سپس ابزاری که قابلیت اعتماد آن مورد آزمون قرار گرفته بود

توزیع گردید. ابزار مقایسات زوجی مورد استفاده برای فرایند تصمیم تحلیل سلسله مراتبی و تصمیم گیری چندمعیاره به ابزار مقایسات زوجی خبره موسوم است. برای هر سطح از تحلیل سلسله مراتبی یک ابزار مقایسات زوجی خبره تهیه شد. در مرحله دوم مقایسات زوجی و تعیین وزن بین مؤلفه ها انجام شد. ابزار مقایسات زوجی خبره نخست با مقایسه زوجی معیارهای اصلی بر اساس هدف به تعیین اولویت هر یک از معیارها اصلی می پردازد؛ بنابراین باید معیارها را بر اساس هدف دوبه دو با هم مقایسه می کنیم. اگر اهمیت عنصر i بر j برابر با n باشد، اهمیت j بر i برابر با $1/n$ است و با توجه به این نکته کافی است در ماتریس حاصل فقط مقادیر بالای قطر اصلی را پر کنیم. مقادیر زیر قطر اصلی معکوس مقادیر بالای قطر خواهد بود لازم به ذکر است که در مورد معیارها باید به نوع آنها توجه داشته باشیم. توجه به نوع معیار در روش محاسبه وزن آن اهمیت دارد. در مرحله سوم، با استفاده از نرم افزار سوپر دسیژن تحلیل های نرم افزاری پیش رفت. پس از نرمال کردن، وزن هر گزینه بر اساس معیار مورد نظر به دست آمد. به عبارت دیگر محاسبه مقدار ویژه هر سطر با تخمین میانگین هندسی: میانگین هندسی آن سطر به جمع میانگین هندسی سطرها. همین مقایسه های زوجی را برای سایر معیارها انجام می دهیم. به این ترتیب اولویت هر فرد را بر اساس هر معیار مانند فوق محاسبه می کنیم. شکل و جدول ذیل، رتبه بندی بر اساس روابط بین مؤلفه های مدل سازی ارتقاء امنیت ملی از طریق مدیریت شایعات سیاسی در شبکه های اجتماعی با استفاده از تکنیک های تصمیم گیری چند شاخصه بر اساس AHP، را نشان می دهد.

اهمیت عنصر i بر j برابر با n باشد، اهمیت j بر i برابر با $1/n$ است و با توجه به این نکته کافی است در ماتریس حاصل فقط

Inconsistency: 0.01160		
A		0.16009
B		0.09543
C		0.27718
D		0.46730

شکل شماره ۲ - قیاس زوجی و تعیین وزن هر مؤلفه

مقادیر بالای قطر اصلی را پر کنیم. مقادیر زیر قطر اصلی معکوس مقادیر بالای قطر خواهد بود لازم به ذکر است که در مورد معیارها باید به نوع آنها توجه داشته باشیم. توجه به نوع معیار در روش محاسبه وزن آن اهمیت دارد. در مرحله سوم، با استفاده از نرم افزار سوپر دسیژن تحلیل های نرم افزاری پیش رفت.

بی‌انگیزه کردن (D) با وزن ۰.۴۶۷۳ و خنثی‌سازی (C) با وزن ۰.۲۷۷۱۸ به‌عنوان مهم‌ترین معیارهای مدل یکپارچه AHP، برای رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش با استفاده از روش AHP، تعیین شدند.

نتیجه‌گیری

شایعات سیاسی زمانی گسترش می‌یابند و مورد پذیرش افراد مختلف در سطح جامعه قرار می‌گیرند که شیوع و گسترش آن از بطن جامعه (اخبار سیاسی جامعه) و انتشار آن به‌صورت دهان‌به‌دهان و شخص به شخص باشد. شایعات سیاسی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی انتشار می‌یابد، این ویژگی را دارد که توسط اعضاء و کاربران آن، به‌صورت شخص به شخص یا گروه به گروه در مقابل کانال‌های رسمی حکومتی انتقال یابد. بستر مناسب ارتباطات میان‌فردی در شبکه‌های اجتماعی مجازی، این امکان را فراهم می‌سازد که اخبار و شایعات توسط افراد به یکدیگر منتقل شود و مانند دنیای حقیقی ولی با سطح دسترسی بسیار وسیع تر و بدون محدودیت‌های زمانی و مکانی، امکان انتشار دهان‌به‌دهان شایعه و در نتیجه اثرگذاری و باورپذیری بیشتر آن مهیا شود.

بسیاری از کاربران در شبکه‌های اجتماعی مجازی در گروه‌های مختلفی در این فضا عضویت دارند؛ کاربران جهت جلب توجه بیشتر از سوی دیگر اعضای گروه و تلاش برای دیده‌شدن و ترغیب افراد به خواندن مطالب پروفایل و افزودن تعداد اشخاص لیست دوستان خود، سعی می‌کنند خبرهای خاص و جنجالی سیاسی و ملی را که توجه دیگران را معطوف به خود کند در شبکه‌های اجتماعی انتشار دهند. شایعات نیز که همواره دارای اهمیت و جاذبه خاص خبری است در این راستا توسط کاربران انتشار می‌یابد. شایعاتی که در بسیاری از موارد حتی بدون اینکه برای خود شخص هم باورپذیر باشد، تنها جهت جذب کاربران دیگر توسط شخص انتشار می‌یابد. این ویژگی در مورد شایعات سیاسی عینیت بیشتری دارد و متقابلاً امنیت ملی را هم تحت تأثیر قرار خواهد داد.

هنگامی که مخاطب در معرض اخبار رسانه‌های جمعی (راديو، تلویزیون و روزنامه) قرار می‌گیرد و این رسانه‌ها، او را خطاب قرار می‌دهند، از نظر روانی احساس اینکه این رسانه‌ها در انتشار اخبار، اهداف اقناعی و اثرگذاری و هدایت او را دارد، در ذهن مخاطب ایجاد می‌گردد و سبب می‌شود در صادقانه بودن اخبار و صحت و سقم آن شک و تردید نماید. در شبکه‌های اجتماعی مجازی، بسیاری از اخبار سیاسی و به‌تبع آن شایعات

پس از نرمال کردن، وزن هر گزینه بر اساس معیار موردنظر به دست آمد. به‌عبارت‌دیگر محاسبه مقدار ویژه هر سطر با تخمین میانگین هندسی: میانگین هندسی آن سطر به جمع میانگین هندسی سطرها. همین مقایسه‌های زوجی را برای سایر معیارها انجام می‌دهیم. به‌این ترتیب اولویت هر فرد را بر اساس هر معیار مانند فوق محاسبه می‌کنیم. شکل و جدول ذیل، رتبه‌بندی بر اساس روابط بین مولفه‌های مدل‌سازی ارتقاء امنیت ملی از طریق مدیریت شایعات سیاسی در شبکه‌های اجتماعی با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه بر اساس AHP، را نشان می‌دهد:

Inconsistency: 0.04955	
A1	0.11492
A2	0.50330
A3	0.32220
A4	0.05958

شکل شماره ۳ - تعیین وزن مؤلفه اعتماد (A)

Inconsistency: 0.07093	
B1	0.27741
B2	0.50696
B3	0.06887

شکل شماره ۴ - تعیین وزن مؤلفه مقابله (B)

Inconsistency: 0.01523	
C1	0.23769
C2	0.57215
C3	0.11431

شکل شماره ۵ - تعیین وزن مؤلفه خنثی‌سازی (C)

Inconsistency: 0.04417	
D1	0.24303
D2	0.14938
D3	0.53764
D4	0.06994

شکل شماره ۶ - تعیین وزن مؤلفه بی‌انگیزه کردن (D)

در مرحله چهارم بر اساس نرخ ناسازگاری نتایج حاصل می‌گردد. نرخ ناسازگاری در پژوهش حاضر، وسیله‌ای است که سازگاری را مشخص ساخته و نشان می‌دهد که تا چه حد می‌توان به اولویت‌های حاصل از مقایسات اعتماد کرد. اشکال بالا، تحلیل نهایی و عوامل مربوط ارتقاء امنیت ملی از طریق مدیریت شایعات سیاسی در شبکه‌های اجتماعی با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه، برای مولفه‌های اصلی با کمترین حد ناسازگاری یعنی ۰.۰۱۱۶۰ نشان می‌دهد. برای سؤالات مولفه‌های اصلی به ترتیب برای مؤلفه اعتماد (A) با کمترین حد ناسازگاری یعنی ۰.۰۴۹۵۵ و برای مؤلفه مقابله (B) ۰.۰۷۰۹۳ و برای مؤلفه خنثی‌سازی (C) ۰.۰۱۵۲۳ و برای مؤلفه بی‌انگیزه کردن (D) ۰.۰۴۴۱۷ را نشان می‌دهد. با توجه به تحلیل نهایی پژوهش بر اساس AHP، قابل‌مشاهده است که

سیاسی، در قالب گپ و گفتگوهای دوستانه بین اعضاء و همچنین انتشار آن ها به صورت پست ها در پروفایل های شخصی فرد انتشار می یابد و توسط دیگر کاربران مشاهده می شود؛ بنابراین، مانند رسانه های سنتی رادیو، تلویزیون و روزنامه، مخاطب را تنها جهت انتشار اخبار و مشاهده بخش خبری، مورد خطاب قرار نمی دهند؛ بنابراین، اخبار و شایعاتی که در این شبکه ها انتشار می یابد، نزد مخاطب باورپذیرتر است. یکی از دلایل انتشار و پذیرش سریع شایعات سیاسی در شبکه های اجتماعی مجازی، قابلیت تعاملی این شبکه هاست در مقابل کانال های رسمی است. توضیح آنکه زمانی که یک شایعه و خبر نادرست، توسط یکی از اعضاء در این شبکه ها انتشار می یابد؛ توسط دیگر کاربران، مورد مطالعه و تحلیل قرار می گیرد که در طول این امر، مصادیق و اخبار مرتبط به آن شایعه و همچنین اطلاعات تکمیلی و جزئیات بیشتری از قبیل انواع عکس، فیلم و متون تفسیری به آن شایعه اضافه می گردد، هر چند بسیاری از این اخبار و اطلاعات افزوده شده نیز مانند خود شایعه حقیقت ندارد و زائیده فکر کاربران است. با افزایش این جزئیات و تعامل و همراهی دیگر اعضاء، شایعه باورپذیرتر گشته و به واقعیت نزدیک تر می شود موجب می گردد کاربران بیشتری شایعه را پذیرفته و باور نمایند.

زمانی که شایعه ای در سطح ملی و تأثیرگذار بر امنیت ملی (بدون آنکه عضو آگاه به این تأثیر باشد) توسط یکی از اعضاء گروه در شبکه های اجتماعی مجازی انتشار می یابد، امکان دارد بعضی از اعضاء گروه، آن شایعه را الزاماً نپذیرفته و باور نکنند. اما به دلیل حضور و مشارکت در گروه و عدم طرد شدن از گروه تشکیل شده، خود را به صورت موافق جلوه دهند. در این حالت گروه از طریق شایعه به ما می گوید چگونه باید فکر کنیم تا به گروه تعلق داشته باشیم و این افزایش تعداد همراهان شایعه در گروه سبب می گردد اشخاصی هم که در پذیرش شایعه شک و تردید داشتند، با توجه به مشاهده تعداد موافقان و همراهان با شایعه، مجاب گشته و آن را بپذیرند.

از دیگر عوامل انتشار شایعه و به خصوص شایعات با برد ملی، تشکیل زنجیره انتشار آن در جمعیتی همگن است که از نظر عقاید و طرز تفکر و شخصیت، همسان و به یکدیگر نزدیک هستند. این همگنی گاه در یک ویژگی مانند مخالفت (و در مواردی موافقت) با دیدگاه رسمی حکومت نمود پیدا می کند. در این شرایط شایعات بر روی افراد تأثیر کم و بیش یکسانی دارد و هر یک از اعضاء، موضع و واکنش مشابهی در قبال شایعه از

خود نشان می دهند؛ بنابراین، بستر مناسب تری جهت پذیرش شایعه در گروه فراهم می گردد.

گروه های همسان در شبکه های اجتماعی مجازی، بر اساس ویژگی ها و علایق مشترک اعضای آن شکل می گیرند و بنابراین، اختلاف نظر و تقابل فکری کمتری میان اعضای آن ها به وجود می آید و چنین شرایطی بستر هموارتری جهت گسترش شایعه در گروه ایجاد می نماید.

شایعه جهت رشد و بقای خود، نیاز به انتشار و رواج بین افراد جامعه و گروه دارد. هر قدر ارتباط بین اعضاء و افراد بیشتر باشد، شایعه با قدرت و توان بیشتری انتشار می یابد و با همه گیر شدنش، به شایعه ای قوی، ماندگار و تأثیرگذار و با قدرت اقتناعی بیشتر، تبدیل می شود. شبکه های اجتماعی مجازی، با توان ارتباطی بالایی که بین اعضاء خود ایجاد کرده اند، سرعت انتشار شایعه را در بازه زمانی کم و سطح دربرگیری بیشتری فراهم می آورند و بدین سان کارکردی ویژه و اثرگذار در انتشار و رواج بیشتر شایعات در سطح جامعه دارند.

قابلیت چندرسانه ای شبکه های اجتماعی مجازی، به انتشار شایعه کمک شایانی کرده است. در انتشار شایعه در این شبکه ها، جدا از متن و خبر منتشر شده پیرامون شایعه، عکس و فایل های صوتی و تصویری نیز جهت تأیید آن ضمیمه متن می گردد. این امر سبب می شود شایعه نزد افراد سندیت پیدا کرده و باورپذیرتر شود.

بی شک شنیدن شایعه از یک دوست صمیمی که نسبت به او شناخت و آگاهی داریم، بیشتر مورد پذیرش ما قرار می گیرد تا اینکه آن را از شخصی که ارتباطی با او نداریم بشنویم. در شبکه های اجتماعی مجازی، هر یک از کاربران، هم عضو گروه های مختلفی هستند که با اعضاء این گروه ها در ارتباط اند و هم لیستی از دوستان شخصی دارند که با فرد فرد آن ها به طور خصوصی در ارتباط هستند. این شرایط سبب می شود زمانی که توسط هریک از اعضا شایعه و خبری منتشر گردد، به دلیل برقراری فضای دوستانه و صمیمی بین شخص و دیگر اعضاء گروه، شایعه راحت تر مورد پذیرش و باور قرار گیرد.

۱۰. آذرشین سیدامیر و دیگران (۱۳۹۷)، بررسی ارتباط بین استفاده از رسانه ملی و باورپذیری شایعه در شبکه‌های موبایلی در بین مردم شهر اهواز، *فصلنامه علمی-پژوهشی علوم اجتماعی*، سال ۱۲، شماره ۴۰، صفحه ۳۲۳-۳۴۶.
۱۱. جوادی محمدجعفر و دیگران (۱۳۹۴)، رابطه کارآمدی دولت و امنیت ملی در جمهوری اسلامی، *فصلنامه پژوهش‌های معاصر انقلاب اسلامی*، دوره ۱، شماره ۲، صفحه ۱۸۳-۲۰۲.
۱۲. رهبری محمد (۱۳۹۷)، *شبکه‌های اجتماعی و آنامی‌های نوظهور در ایران*، ایران-تهران، نشر کویر.
۱۳. اکبری محسن و دیگران (۱۳۹۴)، شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات شبکه‌های اجتماعی در عرصه امنیت ملی، *نشریه سیاست دفاعی*، سال ۲۳، شماره پیاپی ۹۰، صفحه ۵۷-۷۸.
۱۴. مقتدایی لیلیا و امیراسفرجانی زهرا (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر مدیریت افکار عمومی بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان اصفهانی، *نشریه پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، سال ۶، شماره ۱۷، صفحه ۶۳-۸۸.
15. Website reference: <http://www.superdecisions.com/>
۱. بختیاری حسین و صالح‌نیا علی (۱۳۹۷)، اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، *فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، دوره ۸، شماره ۲۷، صفحه ۲۵۵-۲۷۷.
۲. آلپرت جی دبلیو و پستمن لئو (۱۹۸۴م)، *روانشناسی شایعه*، دبستانی ساعد، ایران-تهران، نشر سروش
3. Shafi'i M. Abdulamid, Sulaiman Ahmad, Waziri Victor O. (2011), "Privacy and National Security Issues in Social Networks: The Challenges", *International Journal of the Computer, the Internet and Management* Vol. 19. No.3 (September-December, 2011) pp 14 -20
4. Hazel Kwon K., Raghav Rao H. (2017), "Cyber-rumor sharing under a homeland security threat in the context of government Internet surveillance: The case of South-North Korea conflict", *Government Information Quarterly*, V.34, pages 307-316
5. Emilio Serrano, Carlos A. Iglesias and Mercedes Garrijo (2015), "A Survey of Twitter Rumor Spreading Simulations" *Spring International Publishing Switzerland*, pages 113-122
6. Jing Ma, Wei GAO, Kam-Fai Wong (2018), "Rumor Detection on Twitter with Tree-Structured Recursive Neural Networks", 56th Annual of the Association for Computational Linguistics, Australia., pages 1980-1989
7. Ahmet Aker (2017), Simple Open Stance Classification for Rumor Analysis,
8. Meiling Jim (2017), Rumor Spreading: A Survey, 2nd International Conference on Artificial Intelligence and Engineering Applications (AIEA 2017) ISBN: 978-1-60595-485-1, pages 263- 269
9. Samah M. Alzanin and Aqil M. Azmi (2018), "Detecting Rumors in Social Media: A Survey", *the 4th International Conference on Arabic Computational Linguistics*, pages 294-301.

